

การรักษาทางศัลยกรรมสำหรับภาวะมีหนอง ในช่องเยื่อหุ้มปอด

เชิดชัย ตันติศิรินทร์
สมภพ พระธานี
ขจิตร์ พาชรัตน์*
ชูศักดิ์ กุปตานนท์
อมร สุวรรณนิมิตร

ภาควิชาศัลยศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
* แผนกศัลยกรรม โรงพยาบาลขอนแก่น

Surgical Treatment of Empyema Thoracis

Cherdchai Tontisirin M.D., FRCST, FICS, Sompop Prathanee M.D., FRCST.,
Kachrit Pacherat* M.D., FRCST, Chusak Kuptanon M.D., FRCST,
Amorn Suwannimitr B.Sc.

Department of Surgery, Faculty of Medicine, Khon Kaen University

*Surgical Unit, Khon Kaen Hospital

During 1982-1984, fifty-five patients with empyema thoracis were treated at Surgical Department of Srinagarind Hospital and Khon Kaen Hospital. The chief complaints were fever (61.1%), Cough (47.06%), Chest pain (32.20%) and dyspnea (25.42%). Postpneumonia, TB. and chest trauma were the main caused of empyema thoracis. The pathogenic bacteria were *Pseudomonas auroginosa* (30.50%), *staph. aureus* (21.03%), *Acenetobacter sp.* (8.47%) and *Klebsiella sp.* (6.78%) respectively. Surgical treatment consisted of 54 decortication, 4 rib resection and 1 intercostal drainage. There were postoperative complication in 25.4% of patients, mostly were infection and there was no death. The average admission time was 2-8 weeks.

บทนำ

Empyema thoracis เป็นภาวะที่มีหนองอยู่ในช่องเยื่อหุ้มปอด เกิดจากมีการติดเชื้อ ส่วนใหญ่มักมีโรคอื่นเป็นสาเหตุอยู่ก่อนแล้ว เช่น ปอด

บวม, วัณโรคปอด, หลังได้รับการบาดเจ็บที่ทรวงอก หรือมีภาวะติดเชื้อที่อื่นแล้วลุกลามเข้ามาในช่องเยื่อหุ้มปอดเช่น ฝีในปอด, แมคดิแอสติ่นัม

อีกเสบ หรือมีหนองอยู่ใต้กระบังลม เป็นต้น
ภาวะนี้เป็นปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งเกี่ยวกับโรคติดเชื้อของโรคทรวงอกที่แพทย์ต้องประสบอยู่เสมอในการที่จะให้การรักษาที่ถูกต้องและโรคนี้มักต้องใช้เวลาในการรักษานาน ทำให้เกิดการสูญเสียเงินทองและเสียเวลาด้วย

คณะผู้รายงานมีความสนใจในเรื่องนี้ จึงได้ศึกษาจากผู้ป่วยที่มารับการรักษาในภาควิชา ศัลยศาสตร์ โรงพยาบาลศรินครินทร์และหน่วย ศัลยกรรม โรงพยาบาลขอนแก่น เพื่อจะได้ทราบถึงเรื่องเกี่ยวกับผู้ป่วย, สาเหตุ, อาการที่พบ, เชื้อที่เป็นสาเหตุ, การผ่าตัดรักษา ฯลฯ ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะนำมาเสนอแนะและปรับปรุงการรักษาให้ดีขึ้น

วัสดุและวิธีการ

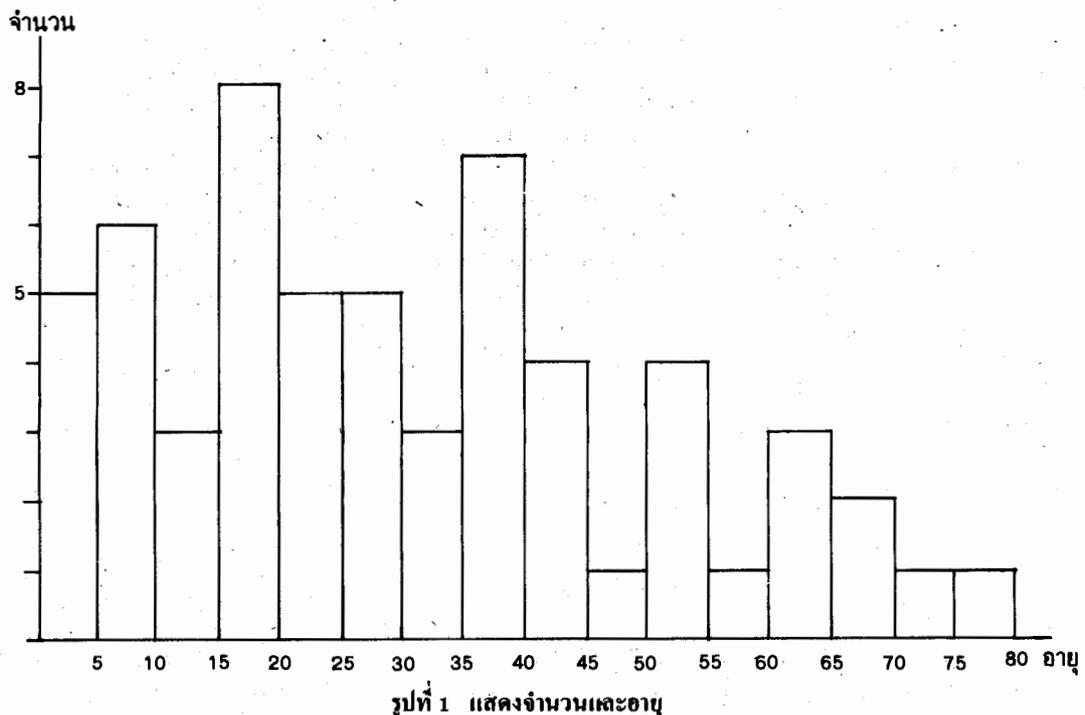
คณะผู้รายงานได้ทำการศึกษาย้อนหลังโดย

รวบรวมผู้ป่วยที่มารับการรักษาในภาควิชาศัลยศาสตร์ โรงพยาบาลศรินครินทร์ และแผนก ศัลยกรรมโรงพยาบาลขอนแก่นในระหว่างปี 2525 ถึง 2527 (3 ปี) ดูจากประวัติและรายงานประวัติ จากเวชระเบียนของโรงพยาบาล โดยผู้ป่วยกลุ่มนี้ ต้องได้รับการวินิจฉัยว่าเป็น empyema thoracis จากอาการทางคลินิก และเมื่อเจาะน้ำในช่องเยื่อหุ้มปอดแล้วพบว่าเป็นหนอง

ผลการศึกษา

พบว่ามีผู้ป่วยทั้งหมด 59 ราย เป็นชาย 47 คน, หญิง 12 คน เมื่อเกิดอัตราส่วน ชาย: หญิง ได้ 4:1

อายุต่ำสุด 1 ปี อายุสูงสุด 84 ปี โดยมี การกระจายจำนวนผู้ป่วยตามอายุ ในรูปที่ 1

อาชีพ (ตารางที่ 1) ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ถึง 33 ราย

ตารางที่ 1 อาชีพ

อาชีพ	จำนวน
ทำนา	33
นปลค	9
นักเรียนนักศึกษา	6
รับราชการ	3
ค้าขาย	3
นักบวช	2
อื่น ๆ	3

ตารางที่ 2 ภูมิลำเนา

อาชีพ	จำนวน
ขอนแก่น	18
เลย	3
อุดรธานี	9
หนองคาย	3
ชัยภูมิ	7
เพชรบูรณ์	2
มหาสารคาม	6
นครพนม	1
กาฬสินธุ์	5
สกลนคร	1
ร้อยเอ็ด	4

ภูมิลำเนา (ตารางที่ 2) ส่วนมากอยู่ใน จังหวัดขอนแก่น (30.50%) และจังหวัดในภาค อีสานตอนเหนือ มีมาจากภาคเหนือ 2 ราย

อาการ (ตารางที่ 3) พบว่ามีไข้ 66.11% ไอ 47.46% เจ็บอก 32.2%, พบหายใจลำบาก 25.42% และอาการอื่น ๆ ตามตารางที่ 3

ระยะเวลาที่เป็นมาก่อนได้รับการรักษา หรือผ่าตัด (ตารางที่ 4) ส่วนใหญ่จะมาภายใน 3 สัปดาห์ (55.91%) แต่นานกว่า 2 เดือนมีถึง 30.53% ซึ่งค่อนข้างได้รับการรักษา

ตารางที่ 3 Chief Compliant

Chief Compliant	จำนวน	คิดเป็นเปอร์เซ็นต์
Fever	39	66.1
Cough	28	47.46
Chest pain	19	32.20
Dyspnea	15	25.42
empyema nescessitatis	3	5.08
Hemoptysis	2	3.38
Other	3	5.08

ตารางที่ 4 Duration

ระยะเวลา	จำนวน	คิดเป็นเปอร์เซ็นต์
< 1 month	33	55.91
1-2 months	8	13.56
> 2 months	18	30.53

โรคที่เป็นสาเหตุ (ตารางที่ 5) พบว่าตามหลัง ปอดบวม 37 ราย (55.93%) รองลงไปคือวัณโรค ปอด 11 ราย (18.64%) และหลังการบาดเจ็บ ที่ทรวงอก 5 ราย (8.4%)

การรักษาที่ได้รับมาก่อนมี 55 ราย (ตารางที่ 6) ส่วนมากจะเป็นการใส่ท่อระบายทรวงอก 35 ราย และ Pleural tapping 26 ราย

ตารางที่ 5 Underlying Disease

Underlying Disease	จำนวน	คิดเป็นเปอร์เซ็นต์
Pneumonia	35	55.93
TB	11	18.64
Chest Trauma	5	8.4
Lung abscess	2	3.88
Liver abscess	2	3.88
Others	7	11.86

ตารางที่ 6 Previous Treatment

Previous Treatment	จำนวน
ICD	34
Tapping	26
Rib Resection	2
Decortication	1
Others	3

การตรวจทางห้องปฏิบัติการ

จำนวนเม็ดเลือดขาว (ตารางที่ 7) พบว่ามีจำนวนมากกว่า 10,000 cells/cumm. 61.02%

เอ็กซเรย์ปอด (ตารางที่ 8) pleural effusion 84.74%, Hydropneumothorax 32.20%, loculated empyema 13.50% และมีอัตราเป็นด้านขวาต่อด้านซ้าย = 2.8 : 1

ตารางที่ 7 White Count

White count	จำนวน	คิดเป็นเปอร์เซ็นต์
< 8,000	5	8.47
8,000-10,000	18	30.50
> 10,000	36	61.02

ตารางที่ 8 CXR

CXR	จำนวน	คิดเป็นเปอร์เซ็นต์
Pleural Effusion	50	84.74
Hydropneumothorax	19	32.21
Loculated Empyema	8	13.56
Others	5	8.47

เชื้อสาเหตุ (ตารางที่ 9) ที่พบบ่อยมี Pseudomonas aeruginosa 30.50% Staph. aureus 22.03% และเพาะเชื้อไม่ขึ้น 16.94%

ตารางที่ 9 Microorganism

Microorganism type	จำนวน	คิดเป็นเปอร์เซ็นต์
Pseudomonas aeruginosa	18	30.50
Staph aureus	13	22.03
Acinetobactor sp.	5	8.4
Klebsiella sp.	4	6.78
Others (E. coli, Proteus sp., enterobactor, Moraxella sp., amoeba, Proteus mirabitis, Diplococci, AFB, Candida, Yeast)		
Epiensella coroden	15	25.42
No growth	10	16.94

การรักษา (ตารางที่ 10)

ส่วนใหญ่ผู้ป่วยจะได้รับการผ่าตัดทำ Decortication อย่างเดียว 54 ราย, Rib resection 4 ราย, ใส่ท่อระบายทรวงอก 1 ราย.

ตารางที่ 10 Treatment

Operation	จำนวน
1. Decortication	54 cases
Decortication	41 cases
Decortication + lobectomy	6 cases
Decortication + Pncumonectomy	1 cases
Decortication + Thoracoplasty	6 cases
2. Rib resection	4 cases
3. ICD	1 case

ภาวะแทรกซ้อนหลังผ่าตัด (ตารางที่ 10)

มีภาวะติดเชื้ 8 ราย, Brochopleural fistula 3 ราย

ตารางที่ 11 Complication

Complication	จำนวน
Infection (Wound infection, empyema thoracis, infected clot.,)	8
Bronchopleural fistula	3
Haemorrhage	1
Other, (Atelectasis, inadequate lung expansion)	3

ผลการรักษา ดีขึ้น (หาย) 58 ราย ไม่ดีขึ้น 1 ราย โดยไม่มีผู้เสียชีวิตเลย

ระยะเวลาที่อยู่ในโรงพยาบาล (ตารางที่ 12) ส่วนใหญ่จะอยู่ในโรงพยาบาลนานกว่า 4 สัปดาห์ ถึง 36 คน แต่อยู่ในช่วงอยู่ในโรงพยาบาลประมาณ 2-8 สัปดาห์ เป็นส่วนมาก (54 ราย)

ตารางที่ 12 Hospital Range

Hospital Range	จำนวน
1 Week	1
2 Weeks	15
3 Weeks	8
4 Weeks	11
2 Months	20
4 Months	5

ผู้ป่วยมาติดตามผลการรักษา 51 ราย ซึ่งทุกคนอยู่ในสภาพที่ดี และขาดการติดตามการรักษา 8 ราย

วิจารณ์

ภาวะมีหนองในเชิงข้อต่อพบในโรงพยาบาล 2 แห่งนี้ เป็นในผู้ชายมากกว่าผู้หญิง อาจเป็นเพราะผู้ชายสูบบุหรี่และดื่มสุรา ซึ่งมีโอกาสเกิดภาวะติดเชื้อของหลอดเลือดและปอดได้ง่าย กล่าวคือ มีปอดบวม และถ้าดื่มสุราอาจมีการสำลัก ทำให้เกิดปอดบวมได้ง่าย และผู้ป่วยส่วนใหญ่จะมีอาชีพเป็นเกษตรกร ซึ่งความเป็นอยู่อาจไม่ดี และได้รับการรักษาโรคนี้นะยะแรกๆ ไม่เพียงพอ

ผู้ป่วยส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตอีสานเหนือ ซึ่งสะดวกที่จะมารับการรักษาในจังหวัดขอนแก่น ส่วนทางอีสานใต้จะไปรักษาที่โรงพยาบาลอุบลราชธานีและโรงพยาบาลนครราชสีมา

อาการที่พบได้บ่อยคือ ไข้ ไอ หอบ และเจ็บอกซึ่งเป็นอาการของภาวะที่มีการติดเชื้อในทรวงอก⁽¹⁾ เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ป่วยมีอาการมา

นานกว่า 2 เดือน ถึง 30.52% และมากกว่า 1 เดือน 44.09% ซึ่งถือว่าเป็นระยะเรื้อรัง (Chronic empyema) สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้ป่วยได้รับการรักษามาก่อนที่ยังไม่เพียงพอ เช่น ได้รับยาปฏิชีวนะ, การเจาะหนองออกไม่หมด แต่ที่พบบ่อยคือการใส่ท่อระบายทรวงอกแล้วดูแลไม่ดีพอ ทำให้ภาวะมีหนองในช่องเยื่อหุ้มปอดเปลี่ยนจากระยะเฉียบพลันมาเป็นระยะเรื้อรัง ซึ่งทำให้จะรักษาโดยการไม่ผ่าตัดไม่ได้ผล สาเหตุที่ทำให้เกิด chronic empyema อาจมีสาเหตุจาก⁽³⁾ การดูแลท่อระบายทรวงอกไม่ดี มีภาวะ broncho-pleural fistula, มี underlying disease ที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข, คอบกุม infection ไม่ได้ดีพอ

จะเห็นว่าผู้ป่วยได้รับการใส่ท่อระบายทรวงอกถึง 35 ราย และได้รับการเจาะเอาหนองออก 26 ราย และโรคที่เป็นสาเหตุก็เป็นตามหลังปอดบวม (55.93%) ซึ่งน่าจะหายได้ ถ้าได้รับการรักษาที่พอเพียง แต่สำหรับวัณโรคปอดก็ทำให้การรักษาอาจเรื้อรังได้

การตรวจทางห้องปฏิบัติการก็เป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนการวินิจฉัย เช่น การเจาะนับเม็ดเลือดขาวซึ่งจะสูงขึ้น แคเอกซเรย์ปอดเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์มากเพราะยังช่วยบอกตำแหน่งหรือข้างที่มีพยาธิสภาพอยู่

เชื้อที่เป็นสาเหตุ สมัยก่อนมียาปฏิชีวนะจะเป็นพวกเชื้อ Pneumococci แต่ปัจจุบันนี้ มักเป็นเชื้อที่พบในโรงพยาบาล เช่น Staph aureus, gram negative bacteria⁽²⁾ ซึ่งในรายงานนี้ก็สนับสนุนเพราะพบเป็น Pseudomonas sp. Staph. aureus เป็นส่วนใหญ่ ทำให้การรักษาอาจมีปัญหายุ่งยากมากขึ้น เพราะเชื้อพวกนี้มักจะดื้อยา ทำให้ต้องใช้ยาที่ค่อนข้างมีราคาแพง ส่วนการเพาะเชื้อที่ไม่ขึ้นนั้นอาจจะเป็นเชื้อ anaerobic bacteria ซึ่ง

พบได้มากขึ้นเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะพวกที่เป็นตามหลัง aspirated pneumonia

การรักษา ในภาวะนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อขจัดช่องว่างที่เกิดขึ้นในช่องหุ้มปอด (obliteration of empyemic space), ต้องควบคุมภาวะติดเชื้อ (Control of infection), และทำให้ปอดขยายตัวได้ตามปกติ (Re-expansion of the lung) เน้นอนที่ที่สุด ผู้ป่วยที่มาหาเรถ้าเลขมาเป็น chronic empyema ซึ่งใช้เวลา 3-6 สัปดาห์นั้น ก็ต้องผ่าตัดรักษา โดยการทำให้ Decortication คือไปลอกเอาถุงหนองออกและอาจทำการผ่าตัดคลึงปอดหรือตัดปอดออกร่วมด้วย แต่ในรายที่เป็นมานานปอดไม่ขยาย อาจต้องทำการหุบบนึ่งทรวงอก (Thoracoplasty) ร่วมด้วยจะเห็นว่าในรายงานนี้ ทำ Decortication ถึง 54 ราย และมีทำ Thoracoplasty ร่วมถึง 6 ราย (6/54 = -14(1) ซึ่งมาก แสดงว่าผู้ป่วยมาหารักษาค่อนข้างช้า ทำให้ปอดถูกรัดอยู่นาน จึงขยายตัวไม่ได้ดีและผลที่ตามมาคือ ผู้ป่วยอยู่ในโรงพยาบาลนานขึ้น

ภาวะแทรกซ้อนในรายงานนี้พบได้ค่อนข้างมาก ส่วนใหญ่มักมีการติดเชื้อหลังผ่าตัดอันมีสาเหตุหลายทาง เช่น เชื้อดื้อยา, สภาพผู้ป่วยเป็นมาเรื้อรัง เป็นต้น แต่ก็ไม่มีผู้ป่วยเสียชีวิตเลย

เมื่อติดตามผลการรักษาผู้ป่วยก็ได้ผลดีในพวกที่มาติดตาม 51 ราย

สรุป

ภาวะ empyema thoracis เป็นเรื่องของ การติดเชื้อในช่องเยื่อหุ้มปอด จำเป็นต้องรีบรักษาโรคต้นเหตุและภาวะนี้ไปควบคู่กับการดูแลต่อระบบทรวงอกอย่างดี การให้ยาปฏิชีวนะที่เหมาะสมและนานพอ การทำกายภาพบำบัดช่วยทำให้ผู้ป่วยหายใจโดยไม่ต้องผ่าตัด ในรายงานนี้เป็นตัวอย่างที่ดีว่าเมื่อเป็น chronic empyema แล้ว ก็ต้องมาผ่าตัด ซึ่งก็ได้ผลดี แต่ผู้ป่วยต้องอยู่ในโรงพยาบาลค่อนข้างนาน

เอกสารอ้างอิง

1. Alaxander JC, Wolfe WG. Lung Abscess and Empyema of the thorax, Surg Clin North Ann 1980; 60: 835-849.
2. De Messter TR, Lafovitaine E. The Pleura, Gibbon's Surgery of the Chest, Philadelphia, WB Saunder Co, 1983: 361-406.
3. ชิน บูรณธรรม. Surgical Management of Chronic empyema & Bronchopleural fistula; ศัลยศาสตร์วิวัฒน์ 2, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กรุงเทพเวชสาร, 2525, หน้า 119-138.